

СССР ПРЕЗИДЕНТИ ЛАВОЗИМИНИ ТАЪСИС ЭТИШ
ҲАМДА СССР КОНСТИТУЦИЯСИ (АСОСИЙ ҚОНУНИ)ГА
ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ТЎҒРИСИДА

Кечада ўзбек адабиёти атоқ-намоён дасинининг шеърини эълон қилди. Унинг асарларидан парчалар янгради. Ўзбекистон санъат устаси Бобур рубойлари ва ғазаллари билан келди.

«Бобурнома» ёзилганлигининг 460 йиллиги

Ғажада ўзбек адабиёти атоқ-
намоиядинсигини шейрий
ларларидин парчелар янгра-
ди. Ўзбекистон санъат уста-
си Бобур рубойлари ва
салларига басталанган кў-
чакларни кичро этдилар.
Ғажада Ўзбекистон Коми-
тетияси Марказий Комите-
тин секретари Ғ. Ҳ. Ҳа-
додов, Ўзбекистон ССР Ми-
нистрлар Совети Уraisин
минбосари У. Р. Уамриков
тнвдидилар.

21 МАРТ • ЧОРШАНБА

ДАЪВАТ

Чақмоқ қақаётир, гулдираб осмон
Оламини чорлайди шоён тўйинга.
Қушлар сайраётир, еллар хиромон,
Гуллар тушаётир шўх-шўх ўйинга.

Бугун тенглашди кеча ва кундуз,
Энди ортиб борар нурнинг нисобати.
Рухида умидлар очаётир кўз
Тошни ёриб чиққан бойчечак каби.

Офтоб келаётир буржи Ҳамалга,
Сумалак ҳидига маст бўлди сахар.
Чилдираб беринглар Тошхол момига,
Ўйинга тушинглар, қизлар, журалар!

Шундай ўйнайликки, товонимиздан
Чақмоқлар чақилиб, мағрибга етсин.
Шундай қуйлайликки, овозимиздан
Олис шимолдаги муз эриб кетсин.

Жарчилар ҳар ёнга солавирсин жар,
Иўқолган байрамлар тикланди, десин.
Ўзини тошмоқда, десин, одамлар,
Ўзини тошганлар Наврўзга келсин.

Асқар МУСАҚУЛОВ.

Қатра
ҲАМҚИШЛОҚЛАР

КИШЛОҚДА наврӯз гаштли бўлади. Тонг отиши билан қўчалар гавжумлашади. Ясанган, шоду хуррам кишилар бир-бирларини Наврӯз — янги йил билан табриклашиб, меҳмондорчиликка таклиф қилишади.

— Қани, уйга қирайлик, қўчални гўжа тайёр.

— Бизнингга юра қолинглар, онамлар икки кундан буён сумалак қайнатиб билан овори. Тайёр бўлиб қолгандир.

— Ҳозир уйда димиқиб ўтирадиган пайтми, яхшиси қирга чиқамиз. Ҳадемай Наврӯз сайли бошланади. Кўпчиликини кўриб, кўнгилнинг чигилини ёзамиз.

Мен ҳам одамларга эргашаман. Ававал Умирларнинг кирамиз. Бебит мома ҳар биримизнинг олдимида бир қосада сумалак келтириб қўяди. Жиззали нонини ботириб уни паққос туширамиз. Сўнг дастурхонга фотиҳа ўқиб кишлоқ бағрини ёриб кирган тепаликка чиқамиз. Кўклардан ўсиб яшил либосга бурканган қир кекса-ю ёшлар билан гавжум. Мўйсифидлар бир тарафда қур олган. Тўрада ёши тўқсондан ошган Қаршбой бобо, бир оғин асама Бобо-

назар бобо.. Хотин-халаж алоҳида давра қурган. Уртадаги дастурхон сархил ноз-неъматларга тўла.

Кишилар юзидан табассум аримайди, аския, ҳазил-мўтонба аяжиде. «Шаҳарлики бўлиб кетганимни назарда тутиб даврадагилар менга мўлозабат кўрсата бошлайди:

— Қани, тўрага ўт, ахир сен кишлоққа меҳмонсан.

— Таомлардан олиб ўтир, булар шаҳарликларга ҳавасак.

Қимтиниброқ бўлса-да, даврага қўшнламан. Сўхбат мавзун бир-бирга уланади: йилнинг қандай келиши, ғалланинг қолати, қорва ташвиши, ҳозирги сўбатдан бир чимдим-бир чимдим...

Уйин-қулги ва хушқачқилик билан вақтининг қандай ўтганини сезмай қолсан киши. Содда ва бегубор ҳамқишлоқларим—алга ризқ-рўз ҳада қилувчи заҳматқўшларнинг дилтортер гаплари қайғи-қайғи кўтариб, тўқилантириб юборади. Шаҳарга қайтган ҳам ўша серзавқ дамлар, Наврӯз байрами руҳи анчагача вужудимни тарқ етмайди.

Бу йил ҳам кишлоққа — Наврӯз байрамини нишонлагани бораман.

Аҳмад БОЛИБЕКОВ.

...Наврӯзи олам.

Р. АЛБЕКОВ суратга олган лавҳалар.

• Наврӯзда таваллуд топганлар •

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг мухбир аъзоси, профессор Хусни Рустамович Рустамов биринчи ўзбек кимёгар олим. Мана қирқ беш йилдирки, у Тошкент политехника институтининг кимё технологияси факультетинида меҳнат қилмоқда. Физикавий химия кафедрасининг профессори, табаррук устоз ушбу кунда таваллудининг кўтулуг 80 йиллигини нишонламоқда. Қуйида ана шу фан соҳибининг ибратли ҳаёт йўли ҳақида сўз юртамиз.

БАҲОР кўёши нурга тўлдириган кенг аудиторияда дарс борапти. Хона жимжит. Устоз сўзларини эътибор билан тинглаб, ҳар бир илм қалимасини шоша-пиша оққа тушираётган шогирдларнинг дафтар варақчаларига онда-сонда бу ёнғимтой сукунатини бўзиб туради. Ўрта бўй, сочлари қиров болаган кекса олим аста уёқ бу ёққа юради. Гўё босаётган ҳар бир қадамнинг ҳисоблайди, санайди. Равон, дондана сўзлари кимёвий формулаларга ўхшаб қисқа ва аниқ. Лутфини нишонга беҳад то бориб тегаетгани, тингловчилар қалбини ўз сеҳрига олаётганлигини сезар, кўнгли алланечук таскин топарди.

Ҳа, унинг ўзи ҳам шундай доволардан бирини ағдлаш аҳдида узоқ йўл босди. Элдик беш йилдирки, ҳамон шу йўлда бардам, бетиним олим ташлапти. Ҳали-қали янги сўмоқлар сирини қалб меҳрини тўқмади, у бу йўлда. Аммо ёшлигидан юрагига ўрнашган кимёгар бўлиш иштиёқи ширин орзу алапгасини сусайтирмади. Бирон ишга қўл урганида, бирон ташаббус ёхуд янгилик устида изланганда одатига кўра ҳамини аниқликка, ҳамма нарсанинг изчил,

пухта бўлишига ҳаракат қилди.

Хусни Рустамович энди таниқли олим. Уни жумхуриятимиз илм аҳлигина эмас, балки Иттифоқимизда ҳам

яхши танишади, билишади. Дарс соати ҳам яримлаб қолди. Олим ҳамон бир маромда қадам ташлайди. Гўё бунис шогирдларнинг, илми толибларнинг ҳаёли бўлинетгандай.

Физикавий химия бамисоли фанлар гулзоридан сараланган сархил ниҳолга ўхшайди,— дейди у.— Парваринида беғам бўлсангиз уялтириб қўяди. Камолга етказмоқчи, ширин меvasини тоғмоқчи бўлган кўчатиғиз, афсус қуриб қолади. Бу фан бепарволикини, танбаларни ёқтирмайди. Журъаткор, илм-фанга чин ихлосманд меҳр ағдарила, фидойиларига бўйин эгади.

Хусни Рустамович Ленин йўлланмасига кўра Тошкентда очилган биринчи дорил-фунун талабаси. Фан қўқилиқ устида изланганда одатига кўра ҳамини аниқликка, ҳамма нарсанинг изчил,

ган ўша кезларда мўътабар бир қўл, меҳрибон қалб, уни тўғри йўлга башлади. У кимёгар бўлишга ихлос баён қилганида профессор Н. А. Колосовский жиддий қиёфада: «Машаққатли бу йўл. Майли, бардошнингиз синаб кўри!»— деган эди. Яхши эсида, ўшанда қай аҳволга тушгани. У бардошнинг синаб кўрди. Домласи ҳузурига у яна келди. Бу сафар профессор хурсанд эди. Илмга бўлган иштиёқ голиб келди.

Профессор Хусни Рустамовнинг хизматлари муносиб тақдирланган. Меҳнат Қизил Байроқ ордени, жумхурият Олий Совети Президиумининг бир неча фахрий ёрлиқлари, медаллар унинг кўп йиллик илмий ва педагогик фаолиятига берилган юксак баҳолири. 1967 йилда эса кекса олим «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан ва техника арбоби» фахрий унвонига ҳам сазовор бўлди.

Қачон ТошПШнинг химия-технология факультетини физикавий-химия кафедрасида бўлмаган олимни лабораторияда, ёш тадқиқотчи шогирдлари даърасида қизғин мунозаралар, илмий баҳс устида учратасиз. Бугун эса кафедрани ҳолат, кайфият ҳар қачонгидан ҳам ўзгача. Сабаби, муҳтарам устоз Хусни Рустамовнинг кўтулуг 80 йиллигини мунорабод этувчиларнинг кети узилмайд. Биз ҳам кўп сонли шогирдлари қаторида устозини ушбу айём билан табриклар изҳор этамиз.

Ш. НУРУЛЛАЕВ,
химия фанлари номзоди, доцент.

КҲЧАТ ЭКИНГ, БОҒ ҚИЛИНГ

БАҲОРНИ ҚАРШИЛАБ

Навдалар безаниш бу кеча богда,
Ўйғониш ҳис этмиш нозик куртақлар.
Шанку сурурларга тўлди бу чоғда
Баҳорни ораниб кутган юраклар.

Куйчилар қўлига олиб соз, қалам,
Давранинг тўрида олдилар сўзин.
Қаршиланг, дўстларим, келибди қўлаш,
Сиз ҳам мадҳ этингиз жонбахш Наврӯзин.

Қошлари қалдирғоч бокира қизлар,
Сизнинг сафингизда мен суйган малак.
Атайлаб биз учун ширинбасилар
Тонгтача ухлайди ширин сумалак.

Оламда гўзаллик, ишқ фасли бу он,
Мен сулув ёримага гуллар тутайин.
Сўнг унинг уйда бўварман меҳмон,
Эрта кун мен уни уйда кутайин...

Тоғлардан югуриб оқар ирмоқлар,
Табият бир қўшиқ айтди баралла.
Дўстларим, ҳеч қайтиб келмас бу чоғлар,
Қирларга чиқайлик, айтайлик ялла.

Келинлар, давраниз кенг бўлсин бу кун,
Қўшиқлар қўлайлик жўшқин ва майин.
Мен шундай айёмлар борлигини учун
Шу улуг халқимга таъзин этайин.

Анвар ТОҒАЕВ.

Суратчи А. ЗУҒАРОВ.

ЁШЛАРИНИГ
МУРАББИЙСИ БЎЛАЙЛИК

Халқ депутатлари вилоят Совети ташаббуси билан вилоят партия, уруш ва меҳнат ветеранларининг кенгаши бўлиб ўтди. Унда маҳалла партия комитетлари, диний муассасаларнинг вакиллари ҳам иштирок этди.

Кенгашда вилоят партия комитетининг биринчи котиби — халқ депутатлари вилоят Совети раиси С. М. Мамарасулов, ёш авлоднинг тарбиялашда, юрт оқошчиларини таъминлашда, Наврӯз байрамини кенг нишонлашда вилоят оқсоқолларининг иштироки ва вазирали тўғрисида маъруза қилди.

Музокараларда Писенет ноҳия уруш ва меҳнат ветеранлари кенгаши раиси Ёзувчи М. Самадов, Янгйўл ноҳиясидаги «Коммунизм» колхоз раиси М. Исмаилов, Чирчиқ шаҳар партия комитети ҳузуридаги кечки марксизм-ленинизм университети ректори Н. К. Савченко, Ўрта Осиё диний назорати кенгаши раисининг ўринбосари шайх Абдуғани Абдуллоев, Бўша ноҳия уруш ва меҳнат ветеранлари кенгаши раиси А. Мусаев, Коммунистик ноҳиясидаги Бордоққўл кишлоқ Совети раиси А. Нортонев сўзга чиқдилар.

Кенгаш қатнашчилари вилоятнинг биринчи вице-президенти раиса Фатима Қаратава мунозабатнома қабул қилдилар.

Кенгаш вилоят Совети ижроия комитети раиси С. Д. Сайдалиев олиб борди.

(Кенгаш ҳақидаги тўла ҳисобот газетанинг навбатдаги сонларидан бирида эълон қилинади).

Яхшидан бог қолади, дейдилар. Коммунистик ноҳиясидаги «Ленински йўл» колхозининг Раҳим Сотибодиев бошлиқ бригадаси деҳқонлари халқимизнинг бу доно нақлига амал қилган ҳолда иш юритмоқдалар. Бригаданинг 158 гектар экин майдони бор. Ана шу майдоннинг бир қисмида янги бог-роғлар ташкил этилмоқда. Суратда: (чапда) мевали дарахт кўчатлари экниш пайти.

Суратчи А. ЗУҒАРОВ.

НАВРҮЗ БАЙРАМИ ОЛДИДАН
СУМАЛАК ҲАҚИДА АФСОНАЛАР

НАВРҮЗНИ оламини кўп-ламанинг ҳаётбахш неъматини — сумалакни тасаввур қилиб бўлмайди. Халқимиз асрлар бўйи Наврӯз оқшомини катта-катта дошқонларда сумалак қайнатиб, келайтган янги меҳнат мавсуми сарбарақа, қўллар ва серхосил бўлишига умид боғлаганлар. Сумалак пишираётган онахонларимиз қадимий халқ қўшиқларини, байт-ғазалларини ва лалларларини айтиб байрам файзига файз қўшишган.

Баҳор байрамининг шох таомини тайёрлаш аъёнасининг тарихи жуда узоқ даврларга бориб тақалади. Ҳатто миллодининг I—II асрларидан яшаб ўтган машҳур юнон олими Плутарх мидияликларнинг баҳорий аъёнларини тўғрисида ёзаркан, улар илик кўкламда бугудойдан махсус таом пиширганиларини алоҳида қайд қилиб ўтган. Ўрта Осиёда истиқомат қилган аждодларимиз ҳам бундан минг йиллар аввалроқ ҳам кўклам-

ин сумалак билан кутиб олишганлигини XI асрнинг буюн тилшуноси Махмуд Қошғарий ҳам таъкидлаган эди. У ўзининг «Девону луготи-турс» асарининг 3-жилдида «сума» — навтилган бугудой номи, У қуритиб тўйилган. Сўнг ундан угра ош ва нон қилинади. Шарбат учун қилинган, ундирилган арпа учун ҳам бу сўз қўлланилади», деб ёзган.

Демак, «сумалак» навтилган бугудой ёки арпа маъносини англатувчи қадимий туркий сўз бўлиши «сумалак» келиб чиққан, сумалак пишириш удулими эса Ўрта Осиёда яшаган қадимий туркий қавмлар орасида кенг расм бўлган деб ҳулоса чиқариш мумкин. Яна шунинг айтиш лозимки, озор олимни О. Набеевнинг маънавий мотларига қараганда, Шимолда Хиндистонда истиқомат қилган қадимий аҳолининг лажнаси — санскрит тилида бугудой маъносини англатувчи «сумани» сўзи билан бўлган экан.

Тилимизда дони олинган бугудой поэзи «сомон» дейилиши ҳам бекиз эмас. Шунга кўра «сумалак», «сомон» сўзлари қадимги турк тилидаги «сума» — бугудой сўзига алоқадор деб фараз қилиш мумкин.

Қадимдан сумалак пиширишнинг ўзига хос аниана деб билган боболаримиз кўпламанинг бу гаройиб таомининг келиб чиқиши ҳақида турфа афсоналар тўқинишган. Бу афсоналарда сумалакнинг келиб чиқиши фантастик уйдирмалар қобиғида тасвирлансада, бу неъмат халқимизнинг баҳорий удулими, мўл ҳосил, кут-баракат, эл-юрт омонлигини билан боғлиқ эзгу қарашлардан келиб чиққанлигини кўрсатади.

Қуйида ана шундай афсоналардан айримларини муҳтарам газетанонлар эътиборига ҳавола қилмоқчимиз.

Маматқул ЖУРАЕВ,
филлогия фанлари номзоди.

ДЕҲҚОН КАШФ
ЭТГАН ТАОМ

БИР деҳқон баҳор келиши билан уруғликка олиб қўйган доинини сувга солиб навтиб қўйибди. Лекин бирдан ҳаво бўзилиб, кўп юзини қора булутлар қоплаб олибди ва ёғир ёға бошлади. Иштиклан бугудой эса идишда ниш уриб ўса бошлади. Ҳаво ҳадеганда очилвермади. Шунда дасласига кўш чиқаролмаган деҳқон боша-чақаси оч-наҳор ўтирган пайтда навтиб қўйилган дон барбир нишлаб кетди, увол бўлмасин, бирон нарсаси пишириб берайлик, деб ўйлабди. Уш пайтга келиб, бугудой анча-мунча бўй чўзиб қолган экан. Шундай бўлсам деҳқон бобо таввақил қилиб, ниш урган ва анча бўй чўзиб қолган дон майдонини қийма-лабди-да, кампирдан болаларга бирор нарсаси пишириб бера-қол, энди экиб бўлаямди, барибир нишлаб кетди, увол бўлмасин!— дебди.

Кампир бурдой майдонини узоқ қайнатибди, охири қайнатилган безор бўлиб, қозоннинг қопқоғини маҳкам беки-тиб, ухлаганин ётибди. Азонда кампирнинг уйқуси қочиб ўриндан турибди. Шунда қозон ёнига тушиб, ундан хабар олгани борибди-да, қопқоғини очиб кўрса, шундай ажайиб ҳид димоғига урилибдики, асти қўяверасиз. Татиб кўрса қозондаги қийм жуда мазали экан. Бу таом ҳаммага ёқиб қолди. У шундай мазали эканини, ҳиди жуда ёқимли, ўзи тўйимли, мазаси уни тановул қилган кишининг узоқ вақт эсида қолиркан.

Келсин яил баҳорда деҳқоннинг болалари яна шу таомдан егилари келибди. Шу тариқа сумалак пишириш уду-ми пайдо бўлган экан. Бу та-

ом халқ ўртасида кенг тарқалиб, баҳорнинг лаззати неъматига айланибди. Кейинчалик деҳқонлар дондан фаят уруғликка эмас, балки сумалак пишириш учун ҳам олиб қўйилган бўлибдилар. Уруғликка олиб қўйилган дондан мўл-кўл ҳосил қўтарилса, сумалакка асралган бугудойдан кишилар ўзининг соғлиғи, тевтиклари ва бардамлигини тиклаш учун ҳаётбахш озиқ тайёрлашаркан. (У. Қорабеевнинг «Табият байрамлари» китобидан).

КЎКЛАМ МЎҶИЗАСИ

ҚАДИМ замонларда бир қалбағал айл яшаган экан. Унинг Ҳасан-Ҳусан деган ўғиллари ҳам бўлиб, улар халқ жуда ҳам ёш эканлар. Ай-ланинг топан-тутгани кишлоқига зўрға етиб, бир амаллаб кўкламга қийиб олибдилар. Уларда етуғлик ҳақ ваколати қолмабди. Ўзи майлику-я, лекин икки нарсасиданнинг қорин-лари очиб, нон сўраб, зор-зор йиғлашларини кўриб оналарини қийиб туролмабди. Уларни ўйин-қулуг билан овутомчи бўлган экан, барибир эғизак-лар хархаша қилаверибдилар. Шунда она бечора нима қил-ларини билмай ўчоқ бошига борибди-да:

— Болаларим, бирпасгина ўйнаб ўтиригилар, мен ҳозир сизларга оқват пишириб бераман!— деб қозонга сув солиб, тағига ўт қалабди. Сўнгра далага чиқиб, ўтган йилги бугудойпоядан бугудой томир-ларини, эндиғина ниш ури-бошлаган ҳар хил ўт-ўланлардан териб келиб, яхшилаб ювдибди-да қозонга солибди. Ухалтаси ва супрасини қоқштирган экан, бир икки каппа уни-урвоқ қийибди. Уни ҳам қозонга ташлаб қайната-верибди. Қовалтаётганда овози қийиб турсини учун, беш-олти-та тошчаларини ювди қозон-га ташлабди-да, чўмич билан

айлангитаверибди. Ҳар айлангитаванда тошлар шарақлаб овоз чиқарди. Бунинг эшитган Ҳасан билан Ҳусан: «оқамиз бизга оқват пиширляптилар», деб суюнишиб ўйнай бошла-шди. Тун ярминдан оққанда болалар ўйнай-ўйнай чарчаб, охири ухлаб қўлибдилар. Она қозонни қовлашдан тўхтамабди.

Тонгга яқин она қовлашдан чарчаб, қозоннинг қопқоғини ахшилаб ёпиб димлабди-да, болаларининг ёнига ёнбошлаб уйқуга кетди. Эрталаб бола-ларининг шовқинидан ўйғониб қолди қараса, Ҳасан-Ҳусанлари қозонга қўлчаларини тикиб, ниманидир ялаётганмиш.

Мўъжиза рўй берганидан кўз-ларини нишонлаган оналарнинг ўзига жимжилоғи билан қозондаги таомдан ялаб кўр-са ширини нарсаси экан. Шунда болалар:

— Она, бу овқатингизнинг номи нима!— деб сўрашган экан, она қозон тўла қизғиш ширинлиқни болалари тез-тез бармоқлари билан ялаётган-ликларига қараб турди:

— Болаларим, бу малайчи-ларнинг қаромати билан пиши-ди. Унинг оти сермалак,— дебди.

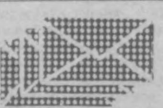
Бу сўз кейинчалик «сумалак» бўлиб ўзгариб кетган экан. Ҳатто ҳозир ҳам кекса онахонларимиз пир бўлган-да, отақонлар сумалакни та-тиб кўришдан аввал қизини, Ҳасан-Ҳусанларини таомидан аялайлик деб аввал жимжи-лоқлари билан ялашади. Су-малак пишириш удулими ана шундан келиб чиққан экан.

Бу афсона Барнохон Хол-матова томонидан Фарғона вилоятининг Қува ноҳиясида Оқунбобоев номли колхозда яшовчи 68 яшар Ҳанифа буви Холматовадан эзиб олин-ган.

Муҳаррир
Н. НАСИМОВ.

ТОШКЕНТ
ҲАКИКАТИ
(«ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА»)

БИЗНИНГ АДРЕС:
700083, ТОШКЕНТ
ЛЕНИНГРАД КУ-
ЧАСИ, 32.

Муҳаррир ўринбосарлари — 335885, 325747, 337916; 325748; масъул котиб — 334808, 325353; масъул котиб ўринбосарлари — 325750; БҒЛИМЛАР: идеология — 325778; агросаноат — 325647; саноат, капитал қурилиш ва транспорт — 325749; маҳаллий советлар ҳаёти — 325733; социал масалалар — 325556; мада-нийат — 325767; адабиёт ва санъат — 325553; ахборот, ҳарбий-ватанпарварлик — 325645; хатлар ва оммавий ишлар — 334048, 325354; жамоатчи совет қабулхонаси — 334048, 325354; эълонлар бўлими — 325727.

